

Luisteren naar het verenigingsgeluid

Resultaten Nationaal Verenigings Onderzoek 2022

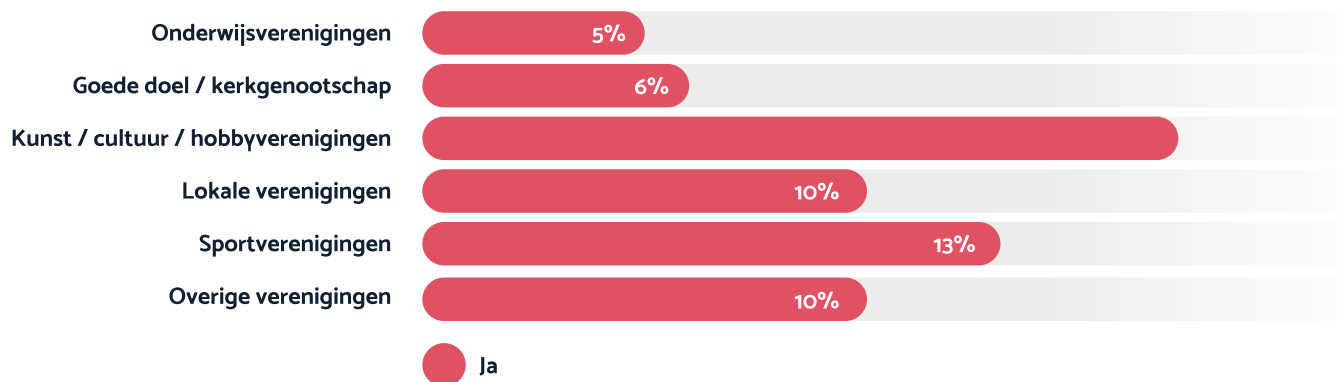
Het derde Nationaal Verenigings Onderzoek heeft plaatsgevonden in oktober en november 2022 in opdracht van DNA en IVBB. Er is weer volop gehoor gegeven aan de oproep om mee te doen: 304 brancheverenigingen, 192 beroepsverenigingen, 448 consumentenverenigingen en 3.539 vrijwilligersverenigingen vulden de enquête in.

Dit keer is er nog meer ruimte gekomen om eigen antwoorden te geven bij de verschillende vragen en dat heeft letterlijk duizenden antwoorden opgeleverd en de meer directe uitkomsten sterk verrijkt.

In dit artikel geven de onderzoekers enkele uitkomsten weer en formuleren zelf enkele vragen zoals die naar aanleiding van het onderzoek naar boven komen, zoals: gaat het nu goed of slecht met verenigingen?

Vraag aan vrijwilligersverenigingen:

is het voortbestaan van uw vereniging de komende jaren in gevaar?

Uitkomsten

Een analyse van de antwoorden levert een dubbel beeld. Enerzijds is er een stabiel beeld; er is een brede basis, waarop voortgebouwd kan worden. Daarbij zijn de verenigingen enorm trots op wat ze doen en vinden ze het belangrijk dat hun vereniging blijft voortbestaan. Bovendien heeft de ruime meerderheid de financiën op orde en zijn er meer verenigingen met stijgende ledenaantallen dan met dalende ledenaantallen. Dit zijn over het algemeen ook de factoren waar de verenigingen hun succes aan afmeten: ledenaantallen en de financiën. Dat dit dus stabiel tot vrij positief scoort, is van groot belang. Naast deze factoren is voor de vrijwilligersverenigingen sfeer succesbepalend. Ook deze factor wordt positief beoordeeld. De branche- beroeps- en consumentenverenigingen vinden de ledentevredenheid heel belangrijk voor hun succes. Ook daarop scoort men naar eigen zeggen heel goed. Anderzijds blijkt ook dat verenigingen in de knel zitten: twintig procent van hen meldt dat hun vereniging onder druk staat. Bij de vrijwilligersverenigingen zegt zelfs twaalf procent dat het voortbestaan van de vereniging in gevaar is. De belangrijkste reden hiervoor is het ontbreken van mensen om de kar te trekken. Voor het uitvoeren van alle gewenste en/of noodzakelijke taken en activiteiten, zijn bestuurders, commissieleden en vrijwilligers nodig. In de praktijk blijkt het moeilijk om hiervoor genoeg mensen aan te trekken. Dit geldt voor alle typen verenigingen die we in het onderzoek hebben onderscheiden, maar vooral voor de vrijwilligersverenigingen.

De kar trekken

De verenigingen die het lukt om bestuurders te vinden, doen dit meestal door mensen uit hun netwerk per-

soonlijk te vragen. Dit geldt voor meer dan tachtig procent van alle typen verenigingen. Deze uitkomst is net zo logisch als problematisch; de kans is groot dat bij het zoeken in het eigen netwerk, mensen met een vergelijkbaar profiel elkaar gaan bevragen. Soort zoekt soort. Hoe logisch ook, dat betekent dat de diversiteit niet groter wordt. Zeker bij een vergrijzend ledenbestand wordt de cirkel waarin gezocht wordt steeds kleiner.

Verenigingen die het niet lukt om nieuwe bestuurders te vinden en die een maximale bestuurstermijn hebben vastgesteld, overschrijden deze regelmatig. Bij de branche- en beroepsverenigingen gebeurt dit bij ruim een derde van de verenigingen. Bij consumentenverenigingen en vrijwilligersverenigingen zegt bijna de helft van de verenigingen met een maximale zittings-termijn dat zij soms gedwongen zijn termijnoverschrijdingen te accepteren. Dit duidt ook op het structurele karakter van veel problemen met het bezetten van bestuur en ander kader. In plaats van door te gaan met het verder weergeven en illustreren van het rapport – wat al is gedaan in de brochure bij het rapport – behandelen we hieronder enkele vragen die ons en degenen die we daar al over gesproken hebben, in ieder geval bezighouden.

Hoe breed gaan we met dit onderzoek?

Het bovenstaande is een selectie van de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek. Voor het overzicht en de verdere duidingen verwijzen we naar de website. Voor wie meer verdieping zoekt, hebben we hier een aantal vragen geselecteerd. Vragen die te maken hebben met het verenigingsveld zelf, maar zeker ook met de wijze waarop we onze vragen hebben gesteld. Dit onderzoek is mede opgesteld op basis van sugges-

ties uit het vorige onderzoek en na goede gesprekken met groepen vertegenwoordigers van uit het veld. Met elk onderzoek komen er nieuwe vragen bij, maar wordt de vergelijkbaarheid ook groter.

Hoewel we zien dat veruit de meeste verenigingen tevreden zijn met de rechtsvorm van vereniging – en er maar een beperkt deel is dat wil overstappen naar bijvoorbeeld de stichtingsvorm – zijn wij er ons sterk van bewust dat naast de verenigingsvorm er allerlei andere vormen van netwerken zijn, al dan niet digitaal. Moeten we die meenemen? Dat is geen onschuldige vraag, want in het verlengde van de komst van de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen (Wbtr) is er eigenlijk geen juridisch verschil meer. Dat is merkbaar als verenigingen door banken en overheid net zo behandeld worden als grote ondernemingen. Zou dat verschil er niet toch moeten zijn?

Wat voor soort verenigingen zijn er?

De naar schatting 250.000 verenigingen in ons land vallen in allerlei groepen en subgroepen uiteen. Voor dit onderzoek hebben we daarom in ieder geval

gewerkt met twee vragenlijsten; één voor branche-, beroeps- en consumentenverenigingen en één voor vrijwilligersverenigingen. Daarbinnen zijn er nog allerlei andere differentiaties te maken. Valt bijvoorbeeld een studenten sportvereniging nu onder studentenverenigingen of onder sportverenigingen? Nu wordt, heel pragmatisch, de verenigingen gevraagd zichzelf in te delen, maar bij de vergelijking kan je dan verschillen krijgen. We zouden echter graag wel naar een beter dekkende indeling willen komen, ook om de verschillen met andere rechtsvormen duidelijk te houden. In ieder geval kunnen wij nu niet goed uit de voeten met de standaardindeling in bedrijfsvormen en sectoren. Wij vinden dat verenigingen een eigen, passende indeling verdienen.

Hoe kunnen verenigingen het beste reageren op regelgeving?

Opnieuw zijn de deelnemers gevraagd naar de effecten van regelgeving op het functioneren van verenigingen en hun contacten met overheden. De cijfers laten geen grote afwijkingen zien ten opzichte van eerdere jaren. De klachten over teveel regelgeving – het meeste nog

als het om de UBO en het openen van bankrekeningen gaat – zijn gebleven, maar tegelijk geven veel verenigingen aan dat ze verder tevreden zijn over de contacten met de overheid, in het bijzonder de lokale overheden. Je zou kunnen zeggen dat er meer contact nodig is met de overheid. Vele malen wordt gevraagd om gerichte ondersteuning of ten minste een vast punt waar men terecht kan. Lang niet alle gemeenten hebben een uitgewerkt verenigingsbeleid en zeker bij verenigingen met een hoog energieverbruik is dat nu hard nodig. Daarbij geldt wel dat er niet zoiets is als één overheid. Het directe contact met de (lokale) overheid is vaak goed, maar er zijn duidelijk problemen met de algemene regelgeving die geen rekening houdt met de vrijwilligerssaad en schaal van verenigingen.

Hebben verenigingen ook een bredere, maatschappelijke plicht?

Er zijn genoeg opvallende resultaten in het onderzoek, maar niet alle resultaten zijn eenduidig en dat zegt ook iets over hoe de resultaten kunnen worden gelezen. Een voorbeeld: op basis van het onderzoek is het bijvoorbeeld niet moeilijk om te stellen dat er voor de meeste verenigingen nog weinig concrete stappen worden genomen als het gaat om aandacht besteden aan de zeventien sustainable development goals (de SDG's), zoals breed wenselijk wordt gevonden door overheden en maatschappelijke partijen. De aandacht voor diversiteit lijkt te groeien, maar dat kan ook een autonome ontwikkeling zijn die weinig met een omarmen van SDG's te maken heeft. Een dergelijk resultaat valt aan de ene kant te verwachten. Waarom zou een vereniging aan deze 'SDG's aandacht besteden als het niet direct te maken heeft met het doel van de vereniging? Waarom zou bijvoorbeeld een voetbalvereniging worden beoordeeld op iets anders dan haar goede sportresultaten? Of mag worden verwacht dat juist maatschappelijke organisaties als een sportverenigingen daar anno nu aandacht aan geven?

Gaat het goed of slecht met verenigingen?

Kijkend naar de ledenaantallen, lijkt er niet veel aan de hand. Per saldo komt er een beperkt aantal leden bij, maar dat kan eenvoudig verklaard worden vanuit de groei van de bevolking. Omdat mensen doorgaans van meerdere verenigingen lid zijn, hebben we het in ieder geval over gigantische aantallen. Interessanter is om te kijken naar de verschuivingen in de aantallen. Vervolgens kan dan bijvoorbeeld gekeken worden naar de activiteiten die verenigingen ondernemen. De helft van de verenigingen lijkt dan stabiel. De andere helft laat behoorlijk veel beweging zien, waarbij we nu voor het eerst de categorie van meer dan 25 procent stijging voor verlies hanteren. Bij de branche- en beroepsver-

enigingen zien we dan een stijging. Een grotere instroom van zzp'ers kan dat verklaren, en ook bijvoorbeeld een grotere behoefte aan belangenbehartiging. Zo is de daling van het aantal vakbondsleden tot stand gebracht en meer. Ondertussen is er ook een trend richting meer samenwerking richting grotere verenigingen.

Aan de zijde van de vrijwilligersvereniging is het, zoals hierboven beschreven, een ander verhaal. De dalingen zetten door, de problemen met de bestuurders zijn daar ernstig. De komst van veel nieuwe leden voor de studentenverenigingen, maskeren de neerwaartse en naar het lijkt versnellende trend. De antwoorden bij de open vragen zijn daarbij alarmerender dan de cijfers aangeven: veel verenigingen somberen over de toekomst op korte termijn. Structurele factoren als vergrijzing en tekorten aan kader komen dan samen met de stijgende inflatie en hoge energieprijzen. Daarbij is het ook goed om naar de spreiding te kijken van ledenaanwas en -verlies. Daar waar per arbeidsregio wordt gekeken naar vrijwilligersverenigingen die onder druk staan, zien we duidelijke verschillen. Verschillen die ook samen lijken te hangen met de verdeling van de sociaaleconomische kracht in Nederland.

Gaat het goed of slecht?

Het verenigingsleven in Nederland is nog altijd sterk, daar geen misverstand over. Wel een grote kanteekening. Het Nationaal Verenigings Onderzoek wordt nu gedaan sinds 2020, dat was ook de start van de lockdown. Wat we in ieder geval kunnen constateren, is dat de verenigingen in 2022 niet het hersteljaar hebben gekregen waar ze op hadden gehoopt. De nu al drie jaar voortdurende trend van ledenverlies en sterke problemen in het vinden van bestuur en kader geven zorg dat er meer aan de hand is. Een waarschuwing moet worden gegeven.

Het onderzoek is een samenwerking tussen DNA en IVBB, mede op basis van co-creatie met vertegenwoordigers uit de verenigingswereld. Het onderzoek is uitgevoerd door Panteia.

Melanie de Ruiters is onderzoeker bij Panteia

Peter Noordhoek is directeur onderzoek en kwaliteit bij het Instituut voor Vereniging Branche en Beroep (IVBB)

www.nationaalverenigingsonderzoek.nl

Groei en krimp naar regio

- Per saldo vooral groeiende verenigingen (meer dan +10%)
- Per saldo kleine doorslag groeiende verenigingen (3 tot 9%)
- Per saldo ongeveer evenveel groeiende als krimpende verenigingen (-3 tot 3%)
- Per saldo kleine doorslag krimpende verenigingen (-3 tot -9%)
- Per saldo vooral krimpende verenigingen (minder dan -10%)